

Тематски зборник научних радова од међународног значаја

**УБИСТВО И САМОУБИСТВО У НАУЧНОМ
И УМЕТНИЧКОМ СТВАРАЛАШТВУ**

УБИСТВО И САМОУБИСТВО У НАУЧНОМ И УМЕТНИЧКОМ СТВАРАЛАШТВУ
(Тематски зборник научних радова)

Издавач

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
имејл: institut.skr@gmail.com

За издавача

Проф. др Драган Танчић

Главни и одговорни уредник издавачке делатности

Проф. др Драган Танчић

Уредили и приредили

Др Ивана Женарју Рајовић, виши научни сарадник
Др Сена Михаиловић Милошевић, научни сарадник
Др Марина Мијатовић, научни сарадник
Др Петар Ристановић, научни сарадник

Научни савети и публикације

Проф. др Драган Танчић, редовни професор, Институт за српску културу
Приштина – Лепосавић

Др Јасмина Ахметагић, научни саветник, Институт за српску културу
Приштина – Лепосавић

Проф. др Миодраг Гордић, редовни професор, Факултет за пословне студије и право,
Универзитет УНИОН „Никола Тесла“

Проф. др Неђо Даниловић, редовни професор, Универзитет МБ

Проф. др Весна Балтезаревић, редовни професор, Мегатренд универзитет
Др Драгана Јањић, научни саветник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Др Марија Јефтимијевић Михајловић, виши научни сарадник,
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Др Марина Мијатовић, научни сарадник, Институт за српску културу
Приштина – Лепосавић

Лектура и коректура

Др Јелена Војиновић Костић, ванредни професор

Компјутерска обрада

Миодраг Панић

Штампа

ГИД „Рi-press“, Пирот

Корица: Надгробни споменици у порти манастира Сочанице (И. Женарју Рајовић)

Тираж 150

ISBN 987-86-89025-53-8

Тематски зборник научних радова
од међународног значаја

**УБИСТВО И САМОУБИСТВО
У НАУЧНОМ И УМЕТНИЧКОМ
СТВАРАЛАШТВУ**

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	11–16
-----------------	-------

ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Јасмина М. Ахметагић, <i>Самоубиство: Случај Рјейнин</i> (Милош Црњански: Роман о Лондону)	19
Мирјана М. Бечејски, „Прича је основни принцип ума.“ <i>Наративна епистола у збирци документарних прича</i> Зашто сам убила Љиљане Бинићанин	39
Јелена М. Војиновић-Костић, <i>Језичке карактеристике</i> <i>ојрошћаних писама самоубица</i>	55
Сена М. Михаиловић Милошевић, Ана М. Мумовић, <i>Од вишешкој</i> <i>одобравања до балијске размјљивости: Време у коме</i> <i>„иушка само суди“ у иријовейкама Гријорија Божовића</i>	67
Ана М. Андрејевић, <i>Самоубиство у енглеској ренесансној култури</i>	87

ПОЛИТИКОЛОГИЈА, ПРАВО, СОЦИОЛОГИЈА И КУЛТУРОЛОГИЈА

Драган Љ. Танчић, Волфганг Рорбах, Снежана М. Простаченко, <i>Самоубиство и право на животи</i>	107
Јана Комар Владимирова, <i>Трагедија ираћанској рати у Донбасу</i> <i>у сиоменицима</i>	123
Јуриј В. Шахин, <i>Масовна убиства ираћана Одесе:</i> <i>Реакција међународних организација</i>	139
Тодор Галунов, <i>Правосудна реформа БЗНС-а</i> <i>и иолијичких иартија (1920)</i>	147
Когут Виктор Григорјевич, Нуришев Генадиј Николајевич, <i>Поводом иијања „албанизације“ Балкана</i>	155
Баранецки Андреј Наумович, <i>Унишћавање народа СССР-а</i> <i>и ироблем аргументације његове самоидентификације</i>	161

Марина Д. Мијатовић, <i>Самоубиство као последица насиља у партизанском односу</i>	179
Бојан Н. Шево, Полона Шпрајц, Наталија Киренко, <i>Самоубилачки тероризам и жртве самоубилачкој тероризма</i>	191
Срђан Ж. Словић, <i>Тероризам као појединачни или колективни акт насиља</i>	203
Ратомир Д. Антоновић, <i>Етички аспекти хомицида</i>	215
Ненад М. Антонијевић, <i>Пресуда Окружној суда у Београду против Вилијама Клиниона и осталих, од 21. септембра 2000. године, као историјски извор за убиства грађана СР Југославије у НАТО агресији 1999. године</i>	231

ИСТОРИЈА, АРХЕОЛОГИЈА, ЕТНОЛОГИЈА

Марко П. Атлагић, Александар Л. Мартиновић, Филип М. Обрадовић, <i>Масакар у Сребреници 1995. године је највећи тријумф пројатанде</i>	253
Анчев Стефан Иванов, <i>Самоубиство корисника неолибералној модела управљања својом</i>	267
Весна С. Зарковић, <i>Дипломатски представници Русије међу српским народом почетком XX века – жртве балканске политике</i>	281
Милутин Д. Живковић, Ивана С. Женарју Рајовић, <i>Облици терору као прашеће појаве етничкој и верској насиља на Косову и Метохији и Старој Рашки (1878–1945)</i>	303
Божица Ж. Славковић Мирић, <i>Утицај (само)убиства албанској министра привреде Нако Стуруа на југословенско-албанске односе (1945–1948)</i>	317
Далибор З. Велојић, <i>Смртност војника на територији косовске дивизијске области 1919–1934</i>	335
Ена С. Мирковић, <i>Ликвидација „народних непријатеља“ и „сарадника окупиатора“ у Београду после Другој светској рата</i>	349
Урош С. Шешум, <i>Убиство четничкој војводе Глиора Соколовића 1910. и српска јавност</i>	373
Ратомир З. Миликић, <i>Жртве у државним ударима у модерној српској историји до 1941. године</i>	385

Петар Р. Ристановић, <i>Убиство Данила Милинчића 1982. године и ошварање косовској ишћања у српској јавности</i>	403
Немања Ж. Девић, <i>Самоубиства у траћанском райу у Србији 1941–1945. године</i>	421
Миомир Б. Гаталовић, <i>Повод, насилност и последице иреденџистичких демонстрација Албанаца на Косову и Метохији 1968</i>	441
Јован Д. Симијановић, Мирјана М. Симић, <i>Покушај самоубиства на седници Среској комитети Савеза комуниста Србије у Краљеву 1954. године (Сукоби у Среском комитету среза Жичкој Комунистичке партије Србије 1948–1955.)</i>	457
Горан М. Јанићијевић, <i>Убиство и самоубиство између етике и естетике на одабраним примерима из историје уметности</i>	473

CONTENT

FOREWORD	11–16
----------------	-------

LANGUAGE AND LITERATURE

Jasmina M. Ahmetagić, <i>SUICIDE: THE CASE OF RJEPNIN</i> (<i>MILOŠ CRNJANSKI: THE NOVEL ON LONDON</i>)	19
Mirjana M. Bečejski, „ <i>STORY IS THE FUNDAMENTAL</i> <i>PRINCIPLE OF INTELLECT</i> “; <i>NARRATIVE EMPATHY</i> <i>IN THE COLLECTION OF DOCUMENTARY STORIES</i> <i>WHY I KILLED OF LJILJANA BINIĆANIN</i>	39
Jelena M. Vojinović Kostić, <i>LANGUAGE CHARACTERISTICS</i> <i>OF SUICIDE LETTERS</i>	55
Sena M. Mihailović Milošević, Ana M. Mumović, <i>FROM KNIGHTLY</i> <i>APPROVAL TO BALI OBVIOUSNESS: THE TIME WHEN</i> <i>„THE GUN ONLY JUDGES” IN THE STORIES</i> <i>OF GRIGORIJE BOŽOVIĆ</i>	67
Ana M. Andrejević, <i>SUICIDE IN ENGLISH RENAISSANCE CULTURE</i>	87

POLITICOLOGY, LAW, SOCIOLOGY AND CULTUROLOGY

Dragan LJ. Tančić, Wolfgang Rohrbach, Snežana M. Prostačenko, <i>SUICIDE AND THE RIGHT TO LIVE</i>	107
Yana Komar Vladimirovna, <i>TRAGEDIES OF THE CIVIL WAR</i> <i>IN DONBAS IN MONUMENTS</i>	123
Yuri V. Shanin, <i>MASS KILLINGS OF ODESSA CITIZENS:</i> <i>REACTION OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS</i>	139
Todor Galunov, <i>THE JUDICIAL REFORM OF BZNS</i> <i>AND POLITICAL PARTIES (1920)</i>	147
Kogut Victor Grigorievich, Nuryshv Gennady Nikolaevich, <i>ON THE ISSUE OF THE „ALBANIZATION“ OF THE BALKANS</i>	155

Baranetsky Andrey Naumovich, <i>THE DESTRUCTION OF THE PEOPLE OF THE USSR AND THE PROBLEM OF SUBSTANTIATING THEIR SELF-IDENTIFICATION</i>	161
Marina D. Mijatović, <i>SUICIDE AS A RESULT OF VIOLENCE IN A PARTNER RELATIONSHIP</i>	179
Bojan N. Ševo, Polona Šprajc, Natalia Kirinko, <i>SUICIDE TERRORISM AND VICTIMS OF SUICIDE TERRORISM</i>	191
Srdjan Ž. Slović, <i>TERRORISM AS THE INDIVIDUAL OR COLLECTIVE ACT OF VIOLENCE</i>	203
Ratomir D. Antonović, <i>ETHICAL ASPECTS OF HOMICIDE</i>	215
Nenad M. Antonijević, <i>THE VERDICT OF THE COUNTY COURT IN BELGRADE AGAINST WILLIAM CLINTON AND OTHERS FROM 21ST OF SEPTEMBER 2000, AND HISTORICAL SOURCE FOR MURDERS OF THE CITIZENS OF FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA IN NATO AGRESSION 1999.</i>	231

HISTORY, ARCHEOLOGY, ETHNOLOGY

Marko P. Atlagić, Aleksandar L. Martinović, Filip M. Obradović, <i>MASSACRE IN SREBRENICA 1995 IS THE BIGGEST TRIUMPH OF PROPAGANDA</i>	253
Anchev Stefan Ivanov, <i>SUICIDE OF USERS OF THE NEOLIBERAL MODEL OF GOVERNING THE WORLD</i>	267
Vesna S. Zarković, <i>DIPLOMATIC REPRESENTATIVES OF RUSSIA AMONG THE SERBIAN PEOPLE AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY – VICTIMS OF BALKAN POLITICS –</i>	281
Milutin D. Živković, Ivana S. Ženarju Rajović, <i>FORMS OF TORTURE OF ETHNIC AND RELIGIOUS VIOLENCE IN KOSOVO AND METOHIJA AND STARA RAŠKA (1878–1945)</i>	303
Božica Ž. Slavković Mirić, <i>THE IMPACT OF KILLING/SUICIDE OF THE ALBANIAN MINISTER OF ECONOMY NAKO SPIRU ON THE YUGOSLAV-ALBANIAN RELATIONS 1945-1948</i>	317
Dalibor Z. Velojić, <i>MORTALITY RATES OF SOLDIERS IN THE REGION OF THE KOSOVO MILITARY DIVISION 1919-1934</i>	335
Ena S. Mirković, <i>THE LIQUIDATION OF THE „PEOPLE’S ENEMIES“ AND „COLLABORATORS“ IN BELGRADE AFTER WORLD WAR II</i>	349

Uroš S. Šešum, <i>ASSASSINATION OF THE CHETNICK DUKE GLIGOR SOKOLOVIĆ IN 1910 AND SERBIAN PUBLICITY</i>	373
Ratomir Z. Milikić, <i>VICTIMS OF COUPS IN MODERN SERBIAN HISTORY UNTIL 1941</i>	385
Petar R. Ristanović, <i>THE MURDER OF DANILO MILINČIĆ 1982 AND OPENING OF KOSOVO ISSUE IN SERBIAN PUBLICITY</i>	403
Nemanja Ž. Dević, <i>SUICIDES IN THE CIVIL WAR IN SERBIA 1941-1945. YEARS</i>	421
Miomir B. Gatalović, <i>THE OCCASION, VIOLENCE AND CONSEQUENCES OF IRREDENTIST DEMONSTRATIONS OF ALBANIANS IN 1968</i>	441
Jovan D. Simijanović, Mirjana M. Simić, <i>SUICIDE ATTEMPT DURING CONFERENCE MEETING IN REGIONAL DEPARTMENT OF COMMUNIST PARTY OF SERBIA IN KRALJEVO IN THE YEAR OF 1954 (CONFLICTS IN THE REGIONAL DEPARTMENT OF COMMUNIST PARTY OF SERBIA IN ŽIČA DISTRICT 1948-1955)</i> ...	457
Goran M. Janićijević, <i>MURDER AND SUICIDE BETWEEN ETHICS AND AESTHETICS IN SELECTED EXAMPLES FROM THE HISTORY OF ART</i>	473

*Петар Р. РИСТАНОВИЋ**

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

УБИСТВО ДАНИЛА МИЛИНЧИЋА 1982. ГОДИНЕ И ОТВАРАЊЕ КОСОВСКОГ ПИТАЊА У СРПСКОЈ ЈАВНОСТИ**

Апстракт: У раду је на основу интервјуа, архивских докумената и периодике анализиран „случај Милинчић“, који је у југословенској јавности отворен након убиства Данила Милинчића, у селу Самодрежа крај Вучитрна, 1982. године. Демонстрације Албанаца у покрајини 1981. године отвориле су косовско питање као политичко питање, али је оно тек након „случаја Милинчић“ постало једно од кључних политичких и друштвених питања у јавности СР Србије. Развој случаја је поставио преседан за извештавање штампе о догађајима на Косову, што се показало као изузетно важан фактор у развоју косовске кризе.

Кључне речи: историја Југославије, Данило Милинчић, САП Косово, косовско питање, демонстрације на Косову 1981.

Последњу деценију постојања СФР Југославије обележио је феномен ткз. „случајева“. Међу терминима који се данас користе у дискурсу карактеристичном за опис друштвено-политичких збивања најприближније значење „случају“ има термин „афера“. Оба термина су савременици користили паралелно, као синониме. Ипак, суштина „случаја“ и „афере“, у значењу које се данас подразумева, донекле се разликује. „Случајеве“ је могуће разумети једино у контексту специфичних околности у СФРЈ током осамдесетих, када је у држави тешко погођеној испрва економском, а после и свим другим облицима кризе, дошло до рапидног распада идеолошког, политичког и друштвеног система.

Најједноставнија дефиниција „случајева“ би била да су то догађаји на чијем примеру су разоткривани проблеми посусталог југословенског система. У времену када је режим губио контролу над штампом, они су стицали

* Научни сарадник, ORCID 0000-0002-1395-3375, petar.ristanovic@gmail.com

** Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС.

огроман публицитет, врло брзо су надрастали своју суштину и постајали друштвено-политичко питање са дугорочним последицама.

Код сваког „случаја“ треба разликовати конкретан догађај, над којим је „случај“ грађен, и проблем југословенског друштва који је „случај“ разоткривао. Тако је нпр. повод за „случај Мартиновић“ (Ристановић 2019: 418–430) било повређивање Ђорђа Мартиновића, на њиви у селу Горњи Ливоч крај Ѓњилана, 1. маја 1985. године. Врло брзо, уместо потраге за одговором како је до повређивања дошло, случај је показао (не)функционисање југословенског безбедносног и правног система, а потом и проблеме у уставним односима републике Србије и њених покрајина. Слична ситуација је била и са „случајем 'Агрокомерц'“, 1987. године, који је отпочео када је откривено да је „привредно чудо из Велике Кладуше“ у ствари почивало на издавању каматних меница без покрића. Током наредних месеци „Агрокомерц“ је постао симбол свих злоупотреба и лажних извештаја карактеристичних за знатан део тадашње југословенске привреде, као и токсичних веза руководиоца из привреде са високим партијским функционерима (Кестановић 1988). Исти образац пратили су сви велики „случајеви“ током осамдесетих: случај Гојка Ђога 1981. (Ђога 2011), суђење „београдској шесторици“ 1984. (Цветковић 2012), случај „Студент“ 1987. (Бонџић 2007), афера „ЈБТЗ“ 1988. године (Ристановић 2019: 539), и многи други.

Развој косовског питања након демонстрација Албанаца на Косову 1981. текао је од случаја до случаја. Они најзначајнији обележили су по једну етапу косовске кризе. Први велики косовски случај отпочео је 2. јуна 1982. године.

Тога дана, у селу Самодрежи, крај Вучитрна, на њиви је убијен Данило Милинчић. Убио га је комшија, Мухамед Муја Ферати. После краће препирке Муја и тројица малолетника, који су били са њим, напали су Данила и бацили га на земљу. Звуке туче је чула Данилова мајка, Даница, па је дотрчала до њиве и покушала да заштити сина. Муја је извадио пиштољ и упуцао Данила. Погодио га је право у срце. Мајку Даницу је ранио у руку (Вечерње Новости 1982а).

Данило (1960) је имао 22 године. Неколико месеци раније се вратио са одслужења војног рока. Завршио је средњу хемијску школу, током које је упознао пет годину старију Радмилу, из села Скуланева, код Липљана, док је она радила као учитељица у основној школи у Самодрежи. Имали су две и по године стару ћерку, Ивану, док се син, Иван, родио два месеца након што му је отац убијен (Вечерње Новости 1982б). Мало пре убиства Данило и Радмила су одлучили да се осамостале, па су започели са градњом куће недалеко од места на коме је Данило убијен. Бавили су се земљорадњом а имали су и нешто стоке. Поред мајке Данице Данило је имао старијег брата Мирослава и млађег, Павла, који је био малолетни младић. Милинчићи су били богата породица, а имањем је након смрти супруга Славољуба 1968. године управљала Даница, уз помоћ старијег сина. Поред њих у Самодрежи су биле још само две неалбанске породице, једна српска и једна ромска.¹

1 Интервју са Иваном Милинчићем, сином Данила Милинчића, вођен 28. октобра 2019. године.

Мухамед Ферати је у тренутку када је извршио убиство имао 48 година. Био је превремено пензионисани радник „Трепче“. Његова породица се у засеок Загорје доселила из Бајгоре, код Митровице, у области Шаље. Рођачким везама су били повезани са сарадником нациста и борцем против југословенске власти, Укшином Ковачицом. Породична задруга у којој су живели је била велика. Мухамед је са супругом Фетијом имао осморо деце, пет синова и три кћерке. Живели су заједно са Мухамедовом мајком и породицама његовог брата и сестре. У тренутку када је извршио убиство, са Мухамедом су били један од његових синова и два сестрића.

Постоје две верзије о разлогу због којег је дошло до свађе између Данила и Мује. Штампa је извештавала да је повод био пут до куће породице Ферати, који је пролазио кроз имање Милинчића (Вечерње Новости 1982a). Чуле су се и гласине да је свађа избила због стоке коју је Муја везао на њиховој земљи.² Шта год да је био разлог, дошло је до свађе на њиви недалеко од цркве Самодреже. Након краће препирке и туче, конфликт је окончан убиством.

Иван Милинчић сведочи да породица никада није сазнала шта је био мотив злочина. Између Милинчића и Фератијевих није постојала „зла крв“, нити је његовој мајци Радмили било познато да су Данило и Муја раније долазили у сукоб. Комшијске свађе око напасања стоке и коришћења пута су биле честе на Косову, али је због њих ретко падала крв. У тренутку када је дошло до свађе и туче између Данила и Мује, само је мајка Даница чула да се нешто догађа. Данилов брат, Мирослав, такође је обрађивао земљу на оближњој њиви, али није чуо звуке метежа. Исти је био случај и са супругом Радмилом, која је непосредно након убиства дошла на њиву да потражи Данила и пронашла његово тело како лежи на земљи. Мајка Даница је у том тренутку била отишла да потражи помоћ, па је Радмила испрва помислила да се Данило прави мртав у игри са ћерком, као што је имао обичај.³

Убрзо након што је усмртио Данила, Муја се са пушком склонио у оближњу пећину. Када је полиција покушала да га ухапси, претио је да ће пуцати на њих и да ће се убити. Тек на наговор сестре, и уз обећање да му се ништа неће догодити, одлучио је да се преда. Потом је на њиви обављен увиђај. О томе како је то изгледало сведочи податак да је аутопсија над Даниловим телом извршена на месту где је убијен, док му је брат Мирослав држао главу у крилу.⁴ Околности случаја су изгледале јасне: Данилова мајка Даница је била очевидац, а ни Мујо није порицао да је убио Данила, мада је тврдио да се то догодило у самоодбрани.

Вести о убиству су доспеле до штампе два дана касније. Први текстови су доста верно пренели познате чињенице. Извештаје су, међутим, пратиле речи Данилове мајке Данице, која је изјавила да јој је приликом убиства Муја рекао: „Ово је наше, а не српско. Имам десеторо деце, они ће ово

2 *Исто.*

3 *Исто.*

4 *Исто.*

наследити“ (Вечерње Новости 1982а). Том реченицом отпочео је „случај Милинчић“, практично одмах надрастајући своју суштину.

Током претходних деценију и по политика коју је покрајинско руководство водило на простору САП Косова створила је систем дискриминације (Благојевић 1991: 424). Срби и Црногорци су се осећали као грађани другог реда. У таквом систему повремено је долазило до различитих случајева насиља који су били национално мотивисани и на које надлежни нису примерено реаговали.

Најтежих случајева, убиства, било је релативно мало. У периоду од 1971. до 1981. догодило се укупно 15 убиства у којима је починилац био Албанац а жртва Србин и седам у којима је починилац био Србин и жртва Албанац.⁵ На територији САП Косова у просеку се током седастех годишње догађало између 60 и 75 убиства, па је број убиства у којима су прочинилац и жртва били различите националности релативно мали у односу на укупан број, и сразмеран очекивањима на етнички мешовитом простору. (Karan 1974: 29). Такође, ниједно од ових убиства није било искључиво национално мотивисано (а многа нису била уопште). Али, за нека се може рећи да је национална компонента играла улогу. Тако су нпр. 22. јула 1976, у селу Репа, Хашим Љатифи, учитељ, и његов син Тафиљ, ученик трећег разреда гимназије, убили Богдана Младеновића. Повод је била свађа око пољске штете коју је направила стока Љатифијевих.⁶ Спор између две породице је имао дугу предисторију. Међутим, убиство је имало и другу димензију. Све српске породице из села Репа су дуго година трпеле притисак и, једна за другом, њих осам, иселило се. Младеновићи су остали последњи, иако су већ били купили кућу у Куршумлији. Након што се убиство догодило Хашим је испрва осуђен на смртну казну, која је потом преиначена у 20 година затвора. Тафиљ је осуђен на 7 година малолетничког затвора. Међутим, након жалбеног поступка, суд је ослободио Хашима и Тафиља. Убица је чак постављен за учитеља у школи у селу Палатина, одакле је потом избачен јер је малтретирао српску децу. Ново запослење му је пронађено у месној канцеларији у селу Крмпинеји.⁷

О овом, и низ других случајева насиља који су се догађали пре лета 1981, а у којима је улогу играла национална компонента, штампа у Југославији није извештавала јер политичке околности то нису дозвољавале. Након Брионског пленума 1966. и потом пада Никезићевог руководства 1972. српско руководство се налазило у политичкој дефанзиви према покрајинама, посебно према САП Косову. Колико је то било изражено сведоче детаљи попут оног када је председник Председништва ЦК СК Србије, Тихомир Влашкалић,

5 АЈ, ф130 к803, „Анализа о узроцима и појавама исељавања Срба и Црногораца са Косова (у периоду од 1971. до 1981. године)“ (Строго поверљиво), Материјали са 20. седнице СИБ-а, одржане 12. јула 1982.

6 АС, б2 ПК СКК ф22, „Информација и догађају у селу Репа и оцена општинског комитета Савеза комуниста у Подујеву“, Информативно-документарна грађа СК Косова (1976).

7 АЈ, ф130 к803, „Анализа о узроцима и појавама исељавања...“

писаним путем молио Тита да у говору током посете САП Косову 1975. „негде у неупадљивој форми каже да је Косово у оквиру СР Србије“. Тито је молбу одбио (Симић 2011: 374). У таквим околностима штампа, под строгом контролом руководства, није имала „зелено светло“ да отвори питање положаја Срба у САП Косово, нити да пише о дискриминацији са којом су се ови тамо суочавали. „Политичка реалност“ је прихватана, али се о проблемима Срба шапугало, што је доводило до таложења потмулог незадовољства.

Демонстрације Албанаца у марту и априлу 1981. су довеле до промене у равнотежи политичких снага. Руководство Србије је видело прилику за политичку офанзиву и отварање питања уставних односа у Србији, што је за функционере из Србије, још од почетка седамдесетих, било најважније политичко питање. Један за другим, највиши руководиоци СК Србије су убрзо након демонстрација изјављивали да су проблеми у САП Косово директна последица несређених уставних односа у СР Србији.⁸

Политичку офанзиву српског руководства скоро одмах је пратила промена у писању штампе. Већ од средине маја, а посебно од јуна 1981, београдски листови су, вероватно на „миг“ републичког руководства, почели да извештавају о међунационалним проблемима у САП Косово, о којима се до тада ћутало. Врло брзо су се искристалисале две теме које су постале централна места извештавања српске штампе о косовској кризи до краја осамдесетих: исељавање Срба и Црногораца, и притисци са којима се они суочавају у покрајини.

Ове теме су већ током првих састанака државних и партијских органа након демонстрација постале главне теме о којима се разговарало, и било је неизбежно да доспеју до штампе. Републичком руководству Србије је одговарало да се о проблемима на Косову пише, јер је то био још један вид притиска на руководство САП Косова у политичкој офанзиви за коју се чинило да се додатно појачава крајем 1981, када је и јавно затражено редефинисање уставних односа у Србији.⁹

Тон извештавања штампе је у највећој мери био одмерен. Махом су то били једноставни извештаји, поготову у дневним новинама. Али, за разлику од периода пре априла 1981, када се проблеми на Косову нису помињали, сада је било уочљиво да се они прате са великом, рекло би се чак са претераном ревношћу. Новинари, научени да пишу до границе дозвољеног, успевали су да кроз на изглед „суве“ извештаје провуку поруку да Срби на Косову трпе дискриминацију, притиске и физичко насиље. Посматрајући извештавање штампе, лако је видети да је код знатног броја новинара постојало незадовољство, често дуго таложено, које је само чекало попуштање цензуре па да се излије на папир.

8 АС, б2 к305, Материјали са 14. седнице ЦК СК Србије, одржане 6. маја 1981, неауторизоване магнетофонске белешке, излагања Добривоја Видића, Драже Марковића. (Строго поверљиво)

9 АС, б2 к307, Материјали са 18. седнице ЦК СК Србије, одржане 24. децембра 1981, стенографске белешке.

Иако у писању штампе током 1981. није било сензационализма нити претеривања, дошло је до оштрих критика на рачун уредника и новинара. Разлог за њих је био политичке природе. Теме покренуте у штампи нису одговарале представницима појединих федералних јединица у савезном руководству, који су се противили притиску српског руководства на косовско. Тако је нпр. Стане Доланц, говорећи испред Савезног савета за заштиту уставног поретка, крајем јуна је истакао да се мора обуздати кампања у штампи која „придоноси распиривању оних најтежих страсти“.¹⁰ Сличне критике су стигле и од руководиоца из САП Косова, који су тврдили да извештавање штампе има негативне ефекте на већ осетљиву ситуацију¹¹ (НИН 1982). Под притиском оваквих критика српско руководство се обавезало да штампу држи под контролом и да не дозволи да се у извештавању о Косову изгуби „граница између критике и критизерства“.¹²

Критика писања штампе није била одраз само политичких борби у врху, колико и неспособности државног руководства да се са проблемима избори. У стаљинистичком маниру требало их је сакрити од јавности, под изговором да их писање штампе само продубљује. Карактеристичан пример таквог става су биле критике упућене на рачун штампе током лета 1981. због писања о све чешћим несташицама и поскупљењима робе. Новинари су оптуживани да својим извештавањем у ствари подстичу поскупљења (НИН 1981). Јасно је да су такве критике било потпуно излишне и контрапродуктивне, јер су ствари о којима је писано биле очигледне сваком грађанину, док су притисци само подстицали бунт новинара који више нису желели да трпе цензуру. Са продубљивањем кризе, и она је попуштала, па су се стварали услови да дуго таложено незадовољство и потиснути гнев одједном провале.

Јавност у Србији је демонстрације на Косову 1981. дочекала са изненађењем. Током претходне деценије једини проблеми на Косову о којима је извештавано су били економски, јер је Косово била убедљиво привредно најзаосталија федерална јединица, у коју су улагана знатна средства из савезног Фонда за неразвијене. Али, осим сиромаштва, вести о другим проблемима на Косову није било. Изјаве највиших покрајинских руководилаца су говориле да је међунационална ситуација добра, чак идилична, како ју је описао председник Покрајинског комитета СК Косова, Махмут Бакали, у говору приликом посете Тита Косову 1979. године.¹³

10 АЈ, ф507 III/316, Материјали са 95. седнице Председништва ЦК СКЈ, одржане 23. јуна 1981, неауторизоване магнетофонске белешке (Државна тајна), излагање Стана Доланца.

11 АС, б2 ПК СКК к41, Материјали (резиме) са седнице Председништва ПК СК, одржане 19. новембра 1982.

12 АС, б2 к331, „Неке карактеристичне појаве у третману друштвених проблема у неким средствима јавног информисања“, у: Материјали са 89. (заједничке) седнице Председништва ЦК СКС и Председништва СР Србије, одржане 16. новембра 1981.

13 АС, б2 ПК СКК ф27, Материјали са заједничке седнице Председништва ПК СК Косова и САП Косова, одржане 16. октобра 1979. године – седници присуствовао председник Тито, излагање Махмута Бакалија.

Ипак, било је гласина. Током седамдесетих је текло масовно исељавање Срба са Косова. Већина исељених се насељавала у предграђима градова у централној Србији (Београд, Краљево, Смедерево, Крагујевац, Ниша итд).¹⁴ У новим срединама они су говорили о проблемима са којима су се сусретали у покрајини (Ђоковић 1990: 6). Део грађана Србије је знао да је ситуација на Косову далеко од идиличне, али цензура извештавања је код већине створила уверење да већих проблема (осим економских) у покрајини нема.

Косовско питање је убрзо након демонстрација постало прворазредно политичко питање али је под утицајем ранијег извештавања о Косову било потребно да прође неколико месеци да јавност у Србији увиди дубину проблема у покрајини и почне да са више пажње (и емоција) прати стање у њој. Непосредно након демонстрација у централној Србији (и Македонији) је дошло до више напада на Албанце и оштећивања њихове имовине. Али, то су били потези мањине и такви испади су брзо престали. Ситуација се смирила, и посебно након усвајања Платформе за Косово ЦК СКЈ (Ристановић 2018), у децембру 1981, изгледало је да ће косовска криза бити успешно разрешена.¹⁵ Почетком 1982. међунационална ситуација је била мирна, како на Косову, тако и у остатку Србије.

Средином године атмосфера у српској јавности је почела да се мења. За то је било више разлога. Већ пуних годину дана штампа је упорно извештавала о трајању исељавања Срба са Косова, које се није смањивало. Руководства Србије и Косова су ушла у политички спор око тумачења узрока исељавања, што се неминовно одражавало на грађане, па су Срби из централне Србије полако постајали уверени да покрајинско руководство проблем жели да „гурне под тепих“.

Такође, штампа је редовно извештавала о нападима на Србе и њихову имовину на простору САП Косова. Од октобра 1981. па до априла 1982. догодило се укупно 26 таквих напада. Међутим, након нових покушаја демонстрација Албанаца током марта и почетком априла, у наредна три месеца дошло је до 50 нових напада.¹⁶

Коначно, постојао је и један посредни разлог за промену у општој атмосфери у Србији. У пролеће 1982. је постало јасно да од иницијативе републичког руководства за редефинисање уставних односа републике Србије и њених покрајина неће бити ништа. Али, спор више није био само ограничен на затворене састанке уског круга руководиоца.

14 АС, г274 ф9/III, „Остваривање Политичке платформе за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства и заједништва на Косову – допунски извештај“ (Строго поверљиво), Материјали са 32. седнице Председништва СР Србије, одржане 23. јануара 1984.

15 АЈ, ф803 к1787, „Актуелна питања безбедносне ситуације и процена очекиваног деловања непријатеља у САП Косово“ (Строго поверљиво), Материјали за 18. седницу Савезног савеза за заштиту уставног поретка, одржану 21. августа 1981.

16 АЈ, ф803 к1789, „Информација о неким актуелним безбедносним питањима“ (Строго поверљиво), Материјали са 2. седнице Савезног савета за заштиту уставног поретка, одржане 22. јуна 1982.“

Током 18. седнице ЦК СК Србије, 24. децембра 1981, 80 говорника, највиших републичких и савезних функционера из Србије, пред телевизијским камерама је говорило о проблемима у односима Србије са покрајинама. Ситуацију на Косову су директно повезали са овим проблемима. Када је иницијатива за промену уставних односа одбијена на савезном нивоу, грађани Србије су то доживели као знак да не постоји воља да се проблеми у покрајини реше.

Сва три наведена разлога довела су до настанка запаљиве атмосфере у српској јавности на почетку јуна 1982. Убиство Данила Милинчића је била искра која је запалила пламен.

Извештаји штампе и посебно речи Данилове мајке Данице да је Муја, у тренутку док је пуцао, изговорио „Ово је наше, а не српско“, довели су до снажних реакција Срба у покрајини и оних у централној Србији. На Данилову сахрану је дошло између 7.000 и 10.000 људи. У српским селима у Метохији и неким деловима Косова људи почињали да се самоорганизују, да заједнички чувају летину и постављају сеоске страже током ноћи.¹⁷

Даница Милинчић се појавила на ТВ Београд и са завијеном руком, потресним речима, говорила о убиству сина и сопственом рањавању. За само неколико дана Данилова судбина је постала симбол судбине свих Срба на Косову. Кроз причу о његовом страдању требало је испричати причу о свим проблемима са којима су се Срби у покрајини суочавали током претходне деценије и по. Убиство је од првог дана нераскидиво повезано са проблемом међунационалних односа на Косову, иако није било конкретних доказа да је постојала национална мотивисаност дела.

Из дана у дан штампа је пратила судбину породице Милинчић. Извештавано је о одлуци Данице да напусти Косово и остави велико имање: 26 хектара земље, 5 крава, 20 оваца, 100ак кокошака, трактор... (Вечерње Новости 1982в). Тек на наговор Бранка Пешића, председника Скупштине СР Србије, одлучила је да остане на имању, што су медији пренели као важну вест и велику победу (Политика 1982а).

Такође, штампа је велику пажњу посветила реакцијама Албанаца на убиство. Део комшијских породица је одлучио да бојкотује породицу Ферати, што је у традиционалном друштву Албанаца са Косова била најтежа казна коју је било могуће наметнути једној породици. „Политика“ је извештавала да су многе комшије, Албанци, плачући долазили у зграду комитета и изражавали жаљење због свега што се догодило (Политика 1982б). Међутим, „Новости 8“, које су важиле за лист склон сензационализму (у мери у којој је то у једном друштву под строгом цензуром партије било могуће), известиле су како је било и другачијих реакција међу Албанцима, да су чак појединци славили и претили Милинчићима да их неће оставити на миру док их не иселе (Новости 8 1982а).

У данима након убиства Данилова супруга и браћа су се држали по страни. Највећу пажњу медија је добила мајка Даница. Често је давала

¹⁷ *Истио*.

изјаве које су имале запаљиви ефекат. Због тога је била занимљива новинарима, који су и годинама након убиства пратили њену судбину, па је тако приштинско „Јединство“ 1985. извештавало да она и даље повремено трпи притиске од стране Албанаца (Јединство 1985).

Због великог публицитета који је случај добио покрајинским властима је било важно да га што пре окончају. Суђење је одржано пред Окружним судом у Митровици, током августа 1982. године. Да би се избегло незадовољство Албанаца због евентуалне оштре пресуде вођено је рачуна да сви укључени у процес буду искључиво Албанци. Пред судијом Исметом Емром случај против Фератија је водио окружни тужилац Каплан Бурути. Оптуженог је заступао адвокат Бајрам Кељменди. Процес је окончан пресудом којом је Мухамед Ферати осуђен на смрт због „убиства из ниских побуда, на безобзиран и насилнички начин“. Пресуђено је да злочин није био национално мотивисан (Ђокић 2018: 214). „Политика Експрес“, још један лист чије је писање током осамдесетих било обележено сензационализмом, известила је да је породица Милинчић добила претње од Мухамедових рођака да ће пасти још крви уколико казна буде извршена (Политика Експрес 1982).

Даница Милинчић се заиста плашила да би извршење смртне казне могло да подстакне рођаке Мухамеда Фератија на крвну освету, па је одлазила у Савез комуниста и тражила да се казна не изврши.¹⁸ Адвокат осуђеног је поднео жалбе свим надлежним вишим судским инстанцама, али су оне редом одбијене. Ферати је извршење казне чекао у затвору у Митровици. Након што је Председништво СФРЈ одбило помиловање, смртна казна је извршена стрељањем средином априла 1984. године. Била је то последња смртна казна икада извршена на простору САП Косова.

На први поглед, случај је окончан брзо и ефикасно. У ствари, циљ покрајинског руководства је био да се случај што пре „скине с дневног реда“. Суђење је припремљено на брзину, мотив убиства није расветљен, а сам процес, који је завршен за непуне две недеље, вођен је искључиво на албанском, па породица убијеног није могла да прати суђење.¹⁹ Супруга убијеног, Радмила, и данас говори како никад није сазнала зашто јој је муж заиста убијен.²⁰

Смртна казна Мухамеду Фератију, баш као и дугогодишње казне затвора које су од лета 1981. пресуђиване припадницима илегалног покрета, требали су да покажу вољу руководства у покрајини да се одлучно позабави са проблемима и усмери пажњу јавности на другу страну. Али, и поред брзог суђења и најтеже казне изречене убици, случај је имао далекосежне последице.

18 Интервју са Иваном Милинчићем.

19 АС, г274, Стенографске белешке са састанака или разговора председника Председништва СР Србије, кутија 7, Белешке са разговора Слободана Милошевића са представницима организација СК и грађанима Косова Поља 24. и 25. априла 1987. (Поверљиво)

20 Интервју са Иваном Милинчићем.

Већ саме вести о убиству и изјаве Данилове мајке узбуркали су јавност у централној Србији. У више великих предузећа, са по неколико хиљада запослених (ЛМК, ИМТ, ИМР и др) организовани су зборови са којих су радници тражили информације о стварном стању на Косову и постављали питања о безбедности Срба. Захтевали су да скуповима присуствују најодговорнији људи у републици, како би добили одговоре. До бурних реакција је дошло у Београду, Врњачкој Бањи, Горњем Милановцу (где је у више колектива покушано организовање протесних зборових), Машинској индустрији Ниш, Заводима „Црвена Застава“ у Крагујевцу (одакле је упућено писмо ЦК СКЈ у знак протеста због стања на Косову)...²¹

Поред упечатљивих наслова, који су подстицали снажне емоције читалаца, нови моменат у извештавању штампе су биле непроверене или измишљене тврдње. Најупечатљивији пример је била тврдња да су Даниловог оца, Славољуба, такође убили Албанци. Информација је изазвала бројне коментаре и узбуђење грађана, па је морала да реагује Општинска конференција ССРН Вучитрна и изда саопштење у којем је речено да је за убиство Славољуба осуђен његов таст на девет година затвора (Вечерње Новости 1982г).

Овакве инсинуације у штампи су биле последица како дуго таложеног незадовољства због стања на Косову, о коме није могло да се говори, тако и неодговорног понашања надлежних који су избегавали да до краја расветле случај, већ су желели да се суђење што пре оконча и пажња јавности усмери на другу страну. Наиме, Данилов отац, Славољуб Милинчић је убијен 1968. године. Убиству су претходили лоши односи са супругом Даницом. На суђењу за убиство је осуђен Даничин отац Алекса Михајловић, међутим, по свој прилици он је био само наручилац али не и извршилац убиства. Данилов син, а Славољубов унук, Иван Милинчић, наводи да се касније говорило како се „цело село заверило да убије Славољуба“. Као један од најбогатијих људи у околни и прек човек, често је долазио у сукоб са већинским Албанцима. Радио је као шумар и често је хватао и грубо се односио према шумокрадицама, махом Албанцима. Једна од теорија о којима се говорило након његовог убиства је била да је Алекса у ствари ангажовао неке од Албанаца, који су били у сукобу са Славољубом, да га убију. На суђењу је потом изјавио да не сме да открије имена убица, што су многи протумачили као страх од освете.²²

Када је Данило убијен, многи су се сетили Славољубовог убиства. Говоркало се о различитим теоријама, па чак и оној да је Мухамед Ферати учествовао у Славољубовом убиству, и да ту можда треба тражити мотив Даниловог убиства, који се распитивао о очевом убиству. Да ли је у овим гласинама било зрнце истине, данас је немогуће знати.

21 АС, г274 к2/III, Материјали са 4. (заједничке) седнице Председништва СР Србије и ЦК СК Србије, одржане 17. јуна 1982, стенографске белешке, уводно излагање Вељка Марковића (Строго поверљиво).

22 Интервју са Иваном Милинчићем.

Никаких доказа за такве тврдње нема. Тек, чињеница је да су гласине кружиле. То је оставило простор штампи за различите теорије, што је даље подстицало емоције јавности.

Ни друге околности нису доприносиле смиривању стања. Три дана пре Даниловог убиства у оближњем српском селу, Гојбуљи, догодио се још један случај који је привукао пажњу јавности. Група средњошколаца Албанаца, из средњошколског центра „Мухарем Бектеши“, од 27. до 29. маја 1982. је у склопу наставе из општенародне одбране више пута пролазила кроз српско село, усамљено међу околним албанским селима. Уз пут су певали националистичке песме, вређали мештане, претили, уништавали усеве и причињавали штету на домаћинствима, све уз одобравање својих наставника (Борба 1982). Вероватно да овај догађај не би привукао толику пажњу да весто о њему нису стигле до штампе скоро истовремено као и вести о убиству Данила Милинчића. Нису помогле ни различите оцене догађаја које су стизале од Срба из Гојбуље и Албанаца из организације СК у Вучитрну (Дневник 1982).

Коначно, месец дана након Даниловог убиства, 3. јула 1982, у селу Мећа код Ђаковице, догодило се ново убиство у коме је убица био Албанац а жртва Србин. Миодрага Шарића је убио комшија, Дјед Краснићи. Шарићи су се годинама суочавали са непријатељским понашањем комшија и незаинтересованошћу органа безбедности да им помогну. Према тврдњама Миодрагове жене Смиљке, на њега је пуцано више од 10 пута, нападан је секиром и небројено пута је пребијан. Наводни разлог за све нападе је била жеља комшија да се докопају богатог имања Шарића. И ово убиство је брзо разрешено а убица је осуђен на 15 година затвора.²³ Ипак, друго убиство, у јеку писања о Даниловом убиству, допринело је да бура у јавности постане још већа.

Случај Милинчић је за јако кратко време довео до провале дуго таложеног незадовољства јавности у Србији. Штампа, делимично ослобођена цензуре, показала се као катализатор народног бунта. Републичко руководство је покушавало да контролише извештавање. „Илустрована политика“ је била приморана да уништи 30.000 насловних страна са сликом Данице Милинчић и насловом „Смрт на очиглед мајке“ и 25.000 страница на којима је штампан текст (Nikolić, Svetković 2011: 87). Стихију, ипак, није било могуће зауставити. За врло кратко време дошло је до промене тона у извештавању, који је директно утицао на перцепцију стања на Косову од стане великог броја грађана. Две недеље пре него што се убиство Данила Милинчића догодило, „Православље“ је објавило „Апел“ у коме је 21 свештеник и монах СПЦ изразио забринутост због ситуације у покрајини. По први пут је у јавном дискурсу за опис стања на Косову употребљена реч геноцид (Православље 1982). Након ескалације случаја Милинчић реч геноцид се зачула и на највишим политичким форумима државе.

23 АЈ, ф215 к6, Државна тајна, изјава Смиљке Шарић, 16. марта 1986.

На седници Председништва СФРЈ, 14. јула, Бранко Микулић је изјавио да стање на Косову „има елементе геноцида, хтео то неко да призна или не.“²⁴

Практично од тренутка када је случај Милинчић отворен, судбина убијеног и судбина његове породице су доспели у други план. Као што се то и кад других „случајева“ догађало, суштина се брзо замаглила. Новинари су желели да узму изјаве од Данице Милинчић јер је она причала ствари које су желели да чују. Са друге стране, супруга Радмила и браћа убијеног су остајали по страни. Радмила се са децом преселила у Косово Поље и запослила се у школи у Угљару. Три године касније добила је запослење у тзв. „малој (четворогодишњој) школи“ „Аца Маровић“ у Косову Пољу. Завршила је факултет и потом као наставница биологије више пута мењала место запослења, по школама у околини. Две године након Даниловог убиства добила је стан у Косову Пољу. У другој половини деценије учествовала је у покрету отпора Срба са Косова, па је 1988. била једна од организатора тзв. протеста жена у Београду. На Косову је остала све до пензије, 2016. године, када се преселила у Куршумлију где данас живи са ћерком Иваном и њеном породицом. Син Иван живи у Београду.

На великом имању Милинчића након Данилове смрти је остала мајка, Даница, док је Данилов старији брат, Мирослав, живео у стану у Вучитрну. Млађи брат, Павле, уз помоћ Бранка Пешића је уписан у средњу школу у Београду, добио је смештај у интернату и све време до Пешићеве смрти имао је његову помоћ. Запослио се у предузећу ИМТ у Раковици, где је потом добио стан. Породична кућа Милинчића у Самодрежи је срушена током рата 1999. године, када су је албански сепаратисти користили као свој војни штаб.²⁵

Међутим, за развој случаја Милинчић судбина породице је била споредна. Данилово убиство је нераскидиво повезано са проблемима са којима су се Срби у покрајини суочавали, иако је дискутабилно колико је са њима објективно имало везе.

Случај Миинчић је имао две важне последице на развој косовског питања у целини. Прва је била пад поверења у политичко руководство, за које се све чешће трдило да проблеме на Косову не може (и не жели) да реши. Већ током лета 1982. Покрајински комитет СК Косова је констатовао да је дошло до пораста неповерења у покрајинске институције и СК.²⁶ Председништво ЦК СК Србије је упозоравало да је „све израженије испољавање неповерења у руководство. Шири се мишљење о његовој немоћи и неспособности.“²⁷ Срби са Косова су почињали да се радикализују.

24 АЈ, ф803 к131, Материјали са 134. седнице Председништва СФРЈ, одржане 14. јула 1982, излагање, излагање Бранка Микулића. (Строго поверљиво)

25 Интервју са Иваном Милинчићем.

26 АС, г274 к4/III, „Безбедносна процена стања у САП Косову“ (Строго поверљиво), Материјали са 10. (проширене) седнице Председништва СР Србије, одржане 2. новембра 1982.“

27 АС, б2 к408, Уводно излагање Милоша Станимировића, члана Председништва ГК Београда, на седници Председништва, одржаној 5. јула 1982. године поводом разматрања

Чуле су се тврдње да им на Косову нема опстанка уколико села не остану чисто српска. У разговорима су критиковали Тита и говорили како је земљи потребан Ранковић.²⁸ Стање се директно одразило на међунационалне односе, који су постајали све затегнутији. Међу Србима је нарасла нетрпељивост према Албанцима, па је током лета 1982. дошло до 55 различитих инцидената у којима су Срби са Косова напали, претили или вређали Албанце, чега годину дана раније једва да је било.²⁹

Случај је такође подстакао одлуку дела Срба са Косова да се не исељавају, већ да се организују и боре за свој опстанак. Два месеца пре Даниловог убиства, 28. марта 1982, након скрнављења српског гробља у Шипољу (Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку 2011: 590), група од 18 Срба из Косова Поља је упутила писмо органима општине, покрајине и републике, тражећи заштиту (Суђење Slobodanu Miloševiću 2006: Svedočenje Koste Bulatovića, 14. april 2005). Ово писмо је била прва активност групе из које је касније изникло Српски покрет отпора.

До сличних, бурних реакција реакција на случај Милинчић је дошло и у остатку Србије. Било је уочљиво да се бес више не усмерава према албанском илегалном покрету, односно „иредентистима“, који су након демонстрација означени као главни кривци за проблеме у покрајини, већ према Албанцима у целини. Током лета 1982. поново је дошло до више напада на Албанце и њихову имовину у централној Србији.³⁰ Тако су петорица радника ПК Београд напали двојицу сезонских радника Албанаца и нанели им тешке телесне повреде. Одмах потом је 12 радника Албанаца напустило посао. На Филозофском факултету у Београду су освануле пароле у којима се за убиство Миланчића тражила освета „главу за главу“.³¹

Друга важна последица случаја Милинчић је био почетак радикализације јавног дискурса о Косову. Термин геноцид, чије је помињање започело управо у време ескалације случаја у јавности, до краја деценије је остао начин на који је знатан део српске јавности и интелектуалаца описивао ситуацију у покрајини. Треба, међутим, истаћи да су убиства Данила Милинчића и Миодрага Шарића једина два убиства која су се до 1989. догодила на тлу САП Косова а да је починилац био Албанац а жртва Србин. То не умањује чињеницу да се насиље над Србима догађало и да је дискриминаторска политика настављена до друге половине деценије. Ипак, стално позивање на то да се на Косову догађа геноцид било је сведочанство потпуно радикализованог јавног дискурса, за који је Реџеп Ћосја са правом рекао да је у њему „хипербола и стилска фигура и схватање света“ (Qosja 1990: 11).

политичко-безбедносне ситуације у Београду. (Државна тајна), Материјали са 6. седнице Председништва ЦК СКС, одржане 14. јула 1982.

28 АС, г274 к4/III, „Безбедносна процена стања у САП Косову...“

29 АС, г274 к2/III, Материјали са 4. (заједничке) седнице Председништва СР Србије и ЦК СК Србије..., излагање Вељка Марковића (Строго поверљиво)

30 *Истио*, излагање Обрена Ђорђевића (Строго поверљиво)

31 АЈ, ф803 к1789, „Информација о неким актуелним безбедносним...“

Тон, који је штампа усвојила током писања о случају Милинчић био је преседан на темељу којег је диктирано даље извештавање медија и изјаве јавних личности из Србије. Већ у октобру 1982. Председништво ЦК СКЈ је констатовало да се писање српске штампе о Косову разликује од писања штампе у остатку Југославије. О свим инцидентима у покрајини је редовно извештавано, а тон писања је био такав да је будио емоције код људи.³² Са нарастањем свеукупне кризе контрола режима над штампом је попуштала. У Југославији је 1982. године било око 11.000 новинара.³³ Отргнута од цензуре, штампа је постајала сила за себе. Улога коју ће одиграти у развоју косовског питања најављена је за време трајања случаја Милинчић.

Три године након Даниловог убиства, у октобру 1985, представници Одбора за заштиту слободе мисли и изражавања, Димитрије Богдановић и Добрица Ћосић, написали су апел упућен Скупштини СФРЈ и Скупштини СР Србије, које су потписали сви чланови Одбора, њих двадесет. Повод је била ткз. Петиција 2016, о којој се тада говорило у јавности и која је нападана на партијским форумима. У тексту Апела аутори су ситуацију на Косову упоредили са оном за време Османског царства, и то су доказивали позивајући се и на судбину Данила Милинчића: „Методе су остале исте: на старом кољу су нове главе. Нови Ђакон Авакум зове се Ђорђе Мартиновић, а Мајка Југовића – Даница Милинчић (Одбор за одбрану слободе мисли и изражавања 2009: 145–146). Било је то коначно сведочанство формирања једног потпуно новог дискурса о косовском питању. Његови темељи су постављени током трајања случаја Милинчић.

Већ тада, смрт Данила Милинчића је увелико била симбол а чињенице везане за случај потпуно неважне. Име Данила Милинчића је поделило судбину свих симбола: да буду отргнути од реалности из које су изникли, и наставе да трају креирајући нове истине и нову реалност.

ИНТЕРВЈУ

Интервју са Иваном Милинчићем, вођен 28. октобра 2019. године.

АРХИВСКИ ИЗВОРИ

Архив Југославије (АЈ)

Фонд 103 – СИВ

Фонд 215 – Савезно јавно тужилаштво

Фонд 507 – Централни Комитет Савеза Комуниста Југославије

Фонд 803 – Председништво СФРЈ

32 АЈ, ф507, „Аналитичка информација о кретањима у области јавног информисања и пропаганде у земљи од 12. конгреса СКЈ“, Материјали са 13. седнице Председништва ЦК СКЈ, одржане 27. октобра 1982.

33 АЈ, ф507, „О актуелним питањима јавног информисања и задацима СК“, уводно излагање Димчета Беловског, Материјали са 6. седнице ЦК СКЈ, одржане 14. марта 1983.

Архив Србије (АС)
 Фонд г274 – Председништво СР Србије
 Фонд ђ2 – Централни Комитет Савеза Комуниста Србије
 Фонд ђ2 ПК СКК – Покрајински комитет Савеза Комуниста Косова

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

- Симић 2011: Перо Симић. *Тито – Сјројо ѿверљиво. Архивски документи*, Београд: Службени гласник.
- Суђење Slobodanu Miloševiću 2006: Svedočenje Koste Bulatovića, 14. april 2005. у: Суђење Slobodanu Miloševiću. Transkripti, Naški tribunal VII/17, Beograd: Fond za humanitarno pravo.
- Одбор за одбрану слободe мисли и изражавања 2009: *Одбор за одбрану слободe мисли и изражавања. Саопштења и групи документи*, прир. Коста Чавошки, Београд: Службени гласник.
- Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку 2011: *Шиптарски геноцид над Србима у 20. веку. Документи Архиве Епархије рашко-ѿризренске и косовско-метохиске*, ур. Марија Литричин, Београд: Жагор.

ПЕРИОДИКА

- Борба 1982: „Поука из Гојбуља“, *Борба*, 6. јун 1982.
- Вечерње Новости 1982а: „Син убијен – мајка рањена“, *Вечерње Новостии*, 4. јун 1982.
- Вечерње Новости 1982б: „Трећи малолетник само очевидац“, *Вечерње Новостии*, 6. јун 1982.
- Вечерње Новости 1982в: „Породица Милинчић напустила огњиште“, *Вечерње Новостии*, 9. јун 1982.
- Вечерње Новости 1982г: „Саопштење ССРН Вучитрн“, *Вечерње Новостии*, 11. јун 1982.
- Дневник 1982: „Две потпуно различите оцене“, *Дневник*, 5. јун 1982.
- Јединство 1985: „Некоме сметам“, *Јединство*, 24. август 1985.
- НИН 1981: „Саучесници у диверзији?“, *НИН*, 20. септембар 1981.
- НИН 1982: „Различита виђења“, *НИН*, 11. април 1982.
- Новости 8 1982а: „Убиство по наруџбини?“, *Новостии* 8, 12. јун 1982.
- Политика 1982а: „Даница Милинчић се враћа на Косово“, *Полиѿика*, 12. јун 1982.
- Политика 1982б: „Жалили су се узалуд“, *Полиѿика*, 10. јун 1982.
- Политика Експрес 1982: „Милинчићи напуштају Косово“, *Полиѿика Експрес*, 25. август 1982.
- Православље 1982: „Апел за заштиту српског живља и његових светиња на Косову“, *Православље*, 15. мај. 1982.

ЛИТЕРАТУРА

- Благојевић 1991: Марина Благојевић. „Српске сеобе са Косова од краја 60-их година: друштвени чиниоци“. *Срби и Албанци у ХХ веку: циклус ѿредавања 7–10. мај 1990*, ур. Андреј Митровић. Београд: САНУ, 423–439

- Бонџић 2008: Драган Бонџић. „Београдски универзитет и Осма седница. Стање на универзитету 1987. године и 'случај Студент'“. *Slobodan Milošević: Put ka vlasti. Osmo sednica CK SKS: Uzroci, tok i posledice. Srbija 20 godina kasnije 1987–2007*. Ур. Момчило Павловић, Дејан Јовић, Владимир Петровић. Београд: Институт за савремену историју; Stirling: University, Center for European Neighbourhood, 149–160.
- Ђого 2011: Гојко Ђого. *Вунена времена. Процес и коменџари*. I–II. Београд: Службени гласник.
- Ђокић 2018: Б. Ђокић, „Српска штампа о злочинима у САП Косово 1981–1985. године“, *Наука и стиварносџ, Зборник радова са научној скуџа (Пале, 20. мај 2017)*, књ. 12, том 1, Универзитет у Источном Сарајеву: Филозофски факултет Пале: Пале, 199–224.
- Ђоковић 1990: Милорад Ђоковић. *Косметџски досије. Исџовесџи и судбине џроинаних са Косова...* Београд: АИЗ Досије.
- Karan 1974: М. Karan. „Rugovska povelja – document samoupravnog suzbijanja krvne osvete u kosovskom selu“. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, br. 44–45 (1974), Zagreb, 28–36.
- Кесмановић 1988: Nenad Кесмановић. „Технобирократска болест – поруке и поуке 'афере Агрокомерц'“. *Tehnokracija – realna ili izmišljena opasnost?* Rijeka: Centar za idejno-teorijski rad Међуорџинске конференције SKH Rijeka, 147–169.
- Nikolić, Cvetković 2011: Kosta Nikolić. Srđan Cvetković. *Рађанје јеретика: суђенје Миловану Ђиласу и Владимиру Дедијеру 1955*. Beograd: Institut za savremenu istoriju.
- Ристановић 2018: Петар Ристановић. „Платформа за Косово – одговор Централног комитета Савеза комуниста Југославије на демонстрације Албанаца и покушај побуне 1981. године“, *Башџина*, св. 45 (2018), 369–386.
- Ристановић 2019: Петар Ристановић. *Косовско џиџиљање 1974–1989*. Нови Сад: Прометеј; Београд: Информатика.
- Цветковић 2012: Срђан Цветковић. „'Процес шесторици' Почетак краја идеолошког прогона у Социјалистичкој Србији“. *Токови исџорије*, 3 (2012), 242–256.
- Qosja 1990: Rexher Qosja. *Nezaštićena sudbina. O Albancima u Jugoslaviji danas*. Zagreb: HSLŠ.

Petar R. RISTANOVIĆ

THE MURDER OF DANILO MILINČIĆ 1982 AND OPENING OF KOSOVO ISSUE IN SERBIAN PUBLICITY

Summary

In the village of Samodreža near Vučitrn on June 2nd 1982, there was a murder by which Kosovo issue was opened in Serbian publicity. Early retired worker of “Trepča”, Muhamed Muja Ferati, after a short quarrel killed Danilo Milinčić in the field and wounded his mother Milica. In the following days the press reported thoroughly on the murder. When Danilo’s mother appeared in front of the camera of TV Belgrade,

she declared that Muja in the moment of murder said:” This is ours, and not Serbian. I have got ten children and thy will inherit this”, the case Martinović was opened.

The fact it was written a lot on the murder, the tone of the reports and other cases that happened some days after the murder of Danilo (incident in the village of Gojbulja, murder of Miodrag Šarić) influenced a great anxiety with Serbs in Kosovo, desire for revenge of the Serbs in central Serbia and the downfall of trust in political leadership.

Muhamed Muja Ferati was death sentenced in August 1982, and after all possibilities for complaint being exhausted, the penalty was executed in April 1984. Short and effective trial should have shown the seriousness of Provincial leadership in the struggle with problems in Kosovo. Nevertheless, the consequences of such process were that a lot of legends were spun on that case, rumour was spread and could reach the press which resulted in great dissatisfaction of Serbs due to the condition in Kosovo. The case Miličić broke away of its essence and became the symbol of suffering of all Serbs in Kosovo.

A long-term consequence of the case Martinović was the beginning of public discourse radicalization, weakening of censorship over press and its establishment as an important factor with strong influence on the development of Kosovo issue.

Keywords: History of Yugoslavia, Danilo Miličić, SAP Kosovo, Kosovo issue, demonstrations in Kosovo 1981.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

179.7(082)
343.61(082)
821.163.41.09(082)

УБИСТВО и самоубиство у научном и уметничком стваралаштву : тематски зборник научних радова од међународног значаја / [уредили и приредили Ивана Женарју Рајовић ... [и др.]]. - Приштина [тј.] Лепосавић : Институт за српску културу, 2024 (Пирот : Pi-press). - 492 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 150. - Стр. 11-16: Предговор / Уредници = Foreword / Editors. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-89025-53-8

а) Самоубиство -- Зборници б) Убиство -- Зборници
в) Књижевност -- Мотиви -- Самоубиство -- Зборници
г) Књижевност -- Мотиви -- Убиство
COBISS.SR-ID 147531273